

Lausunto

Eduskunnan sivistysvaliokunnalle

SiV@eduskunta.fi

Asia: Sanaston lausunto valtioneuvoston kirjelmästä eduskunnalle (komission ehdotus direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla) U 63/2016 vp.

Kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö Sanasto ry, Sanasto rf (jäljempänä Sanasto) kiittää mahdollisuudesta lausua asiassa. Sanasto on valtakunnallinen kirjallisuuden tekijänoikeusjärjestö, joka valvoo kirjallisuuden tekijöiden oikeuksia ja etuja. Edustamme noin 7500 suomalaista kirjallisuuden tekijää. Sanaston jäsenjärjestöjä ovat Finlands svenska författareförening rf, Suomen Kirjailijaliitto ry, Suomen kääntäjien ja tulkkien liitto ry sekä Suomen tietokirjailijat ry.

Sanaston pääviestit

- *Kustantajille ei tule lain nojalla syntyä oikeutta korvaukseen teosten rajoitussäännösten mukaisesta käyttämisestä. Suomen tulee ottaa selkeä kanta direktiivin 12 artiklaan ja vastustaa kustantajien korvausoikeudesta säätämistä.*
- *Lehtikustantajille ei tule säätää erillistä lähioikeutta. Lähioikeus aiheuttaisi oikeudellista epävarmuutta tekijänoikeuksien subjektista sekä vahvistaisi jo ennestään vahvemman sopijapuolen asemaa tekijöihin nähden. Suomen tulee kesällä 2016 kustantajien lähioikeuteen ottamansa kannan mukaisesti vastustaa direktiiviehdotuksen 11 artiklaa.*

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

- *U-kirjelmässä todetaan, että sisämarkkinoilla tulisi vähentää oikeuksien pirstaloitumista ja uusien oikeudenhaltijoiden ja oikeuksien synnyttämistä. Kustantajien korvausoikeus ja lehtikustantajien lähioikeus eivät toteuttaisi tätä päämäärää.*
- *Teosten käyttämiseen opetuksen havainnollistamisessa ei tule säätää rajoitussäännöstä. Tarvittava käyttö voidaan toteuttaa ensi sijassa lisensointiratkaisuilla, joita Suomessa on jo olemassa.*
- *Verkossa toimiville sisältöjen välittäjäpalveluille tulee asettaa velvollisuuksia osallistua luovan työn tekemisen edellytysten vahvistamiseen. Näin voidaan poistaa ns. arvokuilun luomia ongelmia markkinoiden toimivuudelle. Suomen tulee kannattaa arvokuilun poistamista koskevaa sääntelyä direktiiviehdotuksessa.*
- *Sanasto pitää erinomaisena, että direktiiviehdotuksessa pyritään parantamaan tekijänoikeuden luovutussopimusten läpinäkyvyyttä, säädetään sopimusten kohtuullistamismekanismista sekä mahdollistetaan kustannussopimusriitojen käsittely tuomioistuimia kevyemmässä menettelyssä.*

Kustantajien oikeus vaatia korvausta rajoitussäännöksen nojalla tapahtuvasta teoksen käyttämisestä (artikla 12)

Sopiminen on aina ollut keskeisimmässä roolissa tekijöiden ja kustantajien välisessä yhteistyössä. Tekijänoikeuksien siirrosta tekijältä kustantajalle sekä siirron laajuudesta ja muista yksityiskohdista on perinteisesti pystytty aina sopimaan kustannussopimuksessa. Sopimusvapauden kulttuuri on alalla hyvin vahva, sopimuskäytännöt vakiintuneet ja toimintamallit pitkän yhteistyön saatossa muodostuneet.

Tekijät käyttävät usein teoksen julkaisemiseksi kaupallista kustantajaa, jolle he siirtävät tietyt tekijänoikeutensa. Normaalityapauksessa tekijä luovuttaa kustantajalle oikeuden valmistaa teoksesta kappaleita painetussa muodossa ja saattaa kappaleita yleisön saataville. Nykyään sähkökirjatoimintaa harjoittaville kustantajille saattaa siirtyä myös oikeus valmistaa teoksesta kappaleita sähköisessä muodossa. Kustantajille siirtyvistä oikeuksista käytetään yleisesti nimitystä kustannusoikeudet.

Tekijänoikeuden luovutussopimusten tulkinnessa noudatetaan ns. suppean tulkinnan periaatetta. Periaatteen mukaan sopimuksessa määritetään ne oikeudet, jotka luovutuksensaaja saa. Kaikki muut oikeudet jäävät tekijälle. Oikeudet, joista ei kustannussopimuksessa ole nimenomaista mainintaa, eivät ole siirtyneet kustantajalle. Tekijän tulee olla sopimusta tehdessään tietoinen niistä oikeuksista, joita kustannussopimus ja oikeuksien luovutus koskee. Tähän päämäärään pyritään sopimusten suppeaa tulkintaa koskevalla periaatteella. Ei ole kohtuullista, että lain tasolla säädetään korvausoikeuksien luovuttamisesta osittain kustantajalle.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Kirja-alalla kustannussopimuksilla ei luovuteta oikeuksia ns. teosten jälkikäyttökorvauksiin tai oikeutta sopia teosten jälkikäyttömuodoista. Näin ollen oikeus sopia esimerkiksi kirjallisen teoksen radio- ja televisiokäytöstä tai teosten yleisölle välittämisestä kirjaston, arkiston tai museon toimesta tekijänoikeuslain 16 d §:n sopimuslisenssin nojalla jää tekijöille.

Kustantajille tai muille tekijänoikeuksia hyödyntäville tahoille ei tule lain nojalla syntyä oikeuksia ns. jälkikäyttökorvauksiin. Mikäli tietyn jälkikäyttötavan osalta halutaan sopia, että kustantajille maksetaan jonkinlaista hyvitystä heille kyseisestä käytöstä mahdollisesti aiheutuvasta haitasta, tämän tulee perustua puhtaasti tekijöiden ja kustantajien väliseen sopimiseen, ei lainsäädäntöön.

Artikla 12 aiheuttaisi oikeuksien siirtymistä ja korvausoikeuden subjektia koskevia epäselvyyksiä. Kaupallisten kustantajien toimesta julkaistaan vain osa vuosittain julkaistavasta kirjallisuudesta. Teoksia julkaisevat kustantajien lisäksi tekijät, yhdistykset, työnantajat jne. Tästä johtuen korvausoikeus pirstaloituisi monille eri tahoille ja sitä olisi vaikea tai jopa mahdotonta hallinnoida.

Mielestämme ehdotettu artikla on, toisin kuin U-kirjelmässä todetaan, suhteellisuusperiaatteen vastainen. On yleisesti tiedossa, että korvausoikeudesta tehty artiklaehdotus on yhteydessä ns. Reprobel-tapauksessa annettuun Euroopan tuomioistuimen ratkaisuun (C-572/13). Ratkaisussa kyseenalaistettiin kustantajien teosten kustantamisen perusteella automaattisesti syntyvä oikeudenhaltija-asema tietyissä teosten jälkikäyttötilanteissa. Kustantajille ehdotettu yleinen teosten rajoitussäännösten mukaista käyttöä koskeva kustantajan korvausoikeus on kuitenkin täysin ylimitoitettu vastatoimi tälle tuomioistuimen ratkaisulle. Korvausoikeus ei näin ollen voi esimerkiksi tekijöiden omaisuudensuojan näkökulmasta olla suhteellisuusperiaatteen mukainen.

Kustantajien korvausoikeutta koskeva säännös tuli digitaalista sisämarkkinaa koskevaan direktiiviehdotukseen aivan sen valmistelun loppuvaiheessa. On varsin erikoista ja epäsuotavaa, että artiklan 12 vaikutuksista ei ole tehty minkäänlaista vaikutusarviointia. Kirja-alalla artikla tulisi johtamaan merkittäviin tulovirtojen siirtoihin tekijöiltä kustantajille ja vaikutukset luovan työn edellytyksiin olisivat hyvin arvaamattomat. Pidämme tästä johtuen riittävää vaikutusarviointia ehdottomana edellytyksenä jo pelkästään sille, että korvausoikeutta voitaisiin valmistella osaksi yhteisön lainsäädäntöä.

Suomen on otettava selkeä ja tiukka kanta kustantajien korvausoikeutta koskevaan säännökseen. Suomen tulee vastustaa 12 artiklan mahdollistamaa tulonsiirtoa tekijöiltä kustantajille ja vaatia artiklan poistamista. Mikäli artikla jää direktiiviin, sitä ei tule mis-

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

sään tapauksessa muuttaa pakottavaksi lainsäädännöksi, vaan sen on vähintään annettava kansalliselle lainsäätäjälle liikkumavaraa kustantajien korvausoikeudesta päätettäessä.

Lehtikustantajien lähioikeus (artikla 11)

Sopimusvapaudella ja tekijänoikeudesta sopimisella on tärkeä merkitys myös niissä tilanteissa, joissa tekijä luovuttaa oikeuden käyttää teostaan esimerkiksi sanomalehdessä. Lehtikustantajien oikeudet on perinteisesti määritetty sopimuksessa, ei lain tasolla. Näin tulee olla jatkossakin.

Suomessa on viime vuosina korostettu paikallista sopimista laintasoista sopimista parempana vaihtoehtona. Kollektiivinen sopiminen taas sopii tilanteisiin, joissa yksilöllinen sopiminen on hankalaa tai mahdotonta. Tekijänoikeuksien luovuttamisen yhteydessä tekijä ja lehtikustantaja ovat voineet ottaa huomioon sopimussuhteen luonteen ja erityispiirteet. Myös tekijänoikeuden luovutuksen laajuudesta on voitu sopia tekijän ja kustantajan välillä. Laintasoinen oikeuksien siirto ja syntyminen tekijänoikeuden luovutuksensaajalle olisi kohtuutonta tekijän kannalta ja täysin vääränsuuntaista kehitystä sekä turhaa sääntelyä.

Lehtikustantajien lähioikeutta koskevat perustelut muistuttavat monin paikoin ns. työsuhde-tekijänoikeutta koskeneita työnantajapuolen esityksiä. Tuolloin työnantajien perusteena työsuhde-tekijänoikeudelle oli mm. pienten ja keskisuurten yritysten kyvyttömyys sopia työntekijöiden kanssa riittävällä tavalla tekijänoikeuksista työsuhteessa. Lakiin haluttiin tuolloin oikeudet automaattisesti työsuhteen perusteella työnantajalle siirtävä säännös. Osaava lehtikustantaja kykenee huomioimaan itselleen tarpeelliset sopimusehdot sopimuskentkilänsä. Mikäli sopimusosaamisessa on aukkoja, ei niitä tule korjata tekijöiden asemaa heikentävällä sääntelyllä, vaan kustantajien edunvalvontaa, koulutusta ja neuvontaa kehittämällä.

Kokemukset lehtikustantajien lähioikeudesta Saksasta ja Espanjasta ovat olleet pääosin negatiivisia. Espanjassa kilpailuviranomainen varoitti lain kilpailulle haitallisista vaikutuksista jo hyvissä ajoin ennen lain säätämistä. Lähioikeuden on todettu hyödyttävän ennen kaikkea suuria mediataloja pienempien verkkojulkaisemista harjoittavien toimijoiden kustannuksella. Suomessa tällainen kehitys saattaisi johtaa terveiden kilpailuolosuhteiden katoamiseen jo ennestään erittäin keskittyneillä kustannusmarkkinoilla.

Kustantajienkaan piirissä ei ole yksimielisyyttä siitä, tulisiko lähioikeudesta säätää Euroopan tasolla. Osa kustantajista näkeekin lähioikeudessa suuria ongelmia¹. Vapaa tiedonvälitys on yksi hyvin toimivan yhteiskunnan kulmakivistä. Mikäli pienten verkkojulkaisijoiden toimin-

¹ <http://ifro.org/content/ancillary-copyright-group-publishers-write-letter-european-commission>

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

taedellytyksiä kavennetaan, voi se johtaa monimuotoisen sähköisen julkaisu toiminnan ka-
toamiseen. Tämä ei ole toivottava kehityssuunta Euroopan unionissa tai Suomessa.

Opetus- ja kulttuuriministeriö pyysi lausuntoja kustantajien lähioikeudesta toukokuussa 2016. Tuolloin lausuntoja annettiin runsaasti ja tietojemme mukaan ainoastaan Viestinnän keskus-
liitto kannatti lähioikeutta. Lisäksi lausuntojen perusteella muodostettu Suomen kanta kustan-
tajan lähioikeuksiin oli kielteinen. Ei ole mitään perusteita muuttaa tätä kantaa. Suomen kan-
nassa todetaan mm. seuraavaa:

*”Suomi ei kannata erillisen lähioikeussuojan perustamista kustantajille. Sen sijaan pi-
täisi pyrkiä löytämään vaihtoehtoisia keinoja, joilla kustantajien perustellut intressit
turvataisiin. Lähtökohtana pitäisi edelleen olla se, että kustantajat toimivat heille siir-
rettyjen oikeuksien varassa. Suomi katsoo, että sisämarkkinoilla pikemminkin tulisi
vähentää kuin lisätä oikeuksien pirstaloitumista.”²*

Laajalla rintamalla kustantajien lähioikeus on nähty hyvin ongelmalliseksi. **Suomen tulee
kannassaan vastustaa lehtikustantajien erillisen lähioikeuden säätämistä.**

Opetuksen havainnollistamista koskeva tekijänoikeuden rajoitus (artikla 4)

Teosten käyttäminen opetuksen havainnollistamiseen on tärkeä osa onnistunutta opetustilan-
netta. Oikeuksien selvittäminen tilannekohtaisesti on usein hankalaa ja lupien pyytäminen
suoraan oikeudenhaltijoilta on käytännössä mahdotonta.

Opetus on sisällöntuotantoalalle tärkeä liiketoimintasektori. Suomessa opetuksen havainnol-
listamista on pyritty tekijöiden ja muiden oikeudenhaltijoiden toimesta edesauttamaan sekä
tuottamalla oppimateriaalikustantajien oppimisympäristöihin laadukasta ja monipuolista ma-
teriaalia että erilaisilla kollektiivisilla luparatkaisuilla, joita oppilaitokset voivat hankkia teki-
jänoikeusjärjestöiltä. Kuten direktiiviehdotuksessa todetaan, tulee lisensointiratkaisujen aina
olla ensisijaisia tekijänoikeuden rajoituksiin nähden.

Direktiiviehdotuksessa käsite opetuksen *havainnollistaminen* jää liian avoimeksi ja epäsel-
väksi. Käsitteen epämääräisyys voi johtaa siihen, että rajoitus tai poikkeus laajenee koske-
maan kaikenlaista teosten käyttöä opetuksessa ilman tekijöille suoritettavaa kohtuullista kor-
vausta. Tällä saattaisi olla erittäin kohtalokas vaikutus kotimaiseen oppikirjatuotantoon.

² <https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Liiteasiakirja/Documents/EDK-2016-AK-65450.pdf>

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

Sanasto vastustaa uutta tekijänoikeuden rajoitusta esitetystä muodostaan. Käsitteellisen epäselvyyden vuoksi myös **Suomen kannan ehdotettuun rajoitussäännökseen tulee olla kielteinen. Suomi ei voi kannattaa tekijöiden oikeuksia rajoittavan säännöksen säätämistä, jos ei ole tarkasti selvillä mihin kaikkeen teosten käyttämiseen se soveltuisi.**

Tekijöiden ja esiintyvien taiteilijoiden kohtuullista korvausoikeutta koskevat tarkennukset

a) Läpinäkyvyysvaatimus (artikla 14)

Direktiiviehdotuksessa on erinomaista, että tekijöiden oikeutta kohtuulliseen korvaukseen tarkennetaan. Kirjankustannusalalla kustantajat hyödyntävät teoksia yhä erilaisemmillä tavoilla ja uusia väyliä pitkin. Tekijöiden on ollut yhä hankalampi seurata esimerkiksi oman teoksensa myyntiä eri muodoissa, sillä kustantajat eivät ole olleet kykeneviä tai halukkaita tarjoamaan tekijöille myynnin riittävän seuraamisen kannalta tarpeellista tietoa.

Tekijänoikeuslain kustannussopimussäännösten edellyttämä kustantajan tiedonantovelvollisuus koskee esim. painetussa muodossa olevien teosten painosmäärien ilmoittamista, painoksen jäännöserää sekä myynnin ja vuokraamisen määrää. Tämä on riittämätöntä ja on erittäin kannatettavaa, että tarkemman informaation tarjoamisesta tekijöille asetetaan kustantajille lakisääteisiä velvoitteita.

Tekijöillä tulee olla mahdollisuus seurata oman teoksensa hyödyntämistä hyvinkin tarkasti. Kustantajan normaaliin liiketoimintaan taas tulee kuulua riittävän tiedon tarjoaminen tekijälle seurannan mahdollistamiseksi. Direktiiviehdotuksessa on esitetty, että avoimuusvelvoitetta voitaisiin lieventää, mikäli siitä aiheutuu suhteetonta hallinnollista rasitetta kustantajalle. Mielestämme tälle ei ole perustetta. Tekijän kuuluu saada tieto teoksensa hyödyntämisestä ja kustantaja on ainoa, joka tämän tiedon voi tekijälle toimittaa.

b) Sopimuksen kohtuullistamismekanismi, ns. bestseller –säännös (artikla 15)

Kustannussopimussuhteissa saattaa syntyä tilanteita, joissa tekijän saama korvaus on perusteettoman alhainen verrattuna kustantajan teoksen hyödyntämisestä saamaan tuloon. Tällaisia tilanteita syntyy ennen muuta silloin, kun tekijä luovuttaa kertakorvauksella teoksen julkaisuoikeudet kustantajalle ja teoksesta tulee tämän jälkeen menestys. Myös rojaltimuotoisessa palkkiossa voi kustantajan hyöty ns. bestseller-teosten yhteydessä muodostua kohtuuttoman suureksi tekijän osuuteen verrattuna. On erittäin hyvä, että Euroopan unionin lainsäädännössä puututaan tähän asiaan ja asetetaan jäsenvaltioille velvollisuus säätää sopimusten kohtuullistamismekanismista.

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

c) Vaihtoehtoinen riitojenratkaisumenettely (artikla 16)

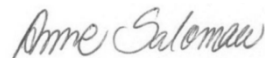
Tekijöille on hankalaa lähteä riitauttamaan oman kustannussopimuksensa kohtuullisuutta tuomioistuimessa. Tämä saattaa tarkoittaa oman kustantajan menettämistä ja leimautumista ns. hankalaksi tyypiksi. On hyvä, että tähän epäkohtaan pyritään etsimään ratkaisua säätämällä uusista vaihtoehtoista saattaa sopimuksen kohtuullisuus arvioitavaksi. Nähtäväksi kuitenkin jää, tulevatko tekijät hyödyntämään tätä vaihtoehtoa niissäkään tilanteissa, joissa heidän sopimuksensa on selvästi kohtuuton.

Parempi vaihtoehto olisikin, että tekijöitä laajasti edustavalla ammattijärjestöllä tai muulla tekijöiden yhteenliittymällä olisi itsenäinen oikeus ajaa kohtuullisuus- tai läpinäkyvyyssasia tekijöiden puolesta.

Helsingissä 13. päivänä helmikuuta 2017

Virpi Hämeen-Anttila
Puheenjohtaja

Anne Salomaa
Toiminnanjohtaja

sanasto

Korkeavuorenkatu 30 A, 00130 Helsinki
+358 9 5629 3300, info@sanasto.fi, sanasto.fi

